

POKYČIAI PIENO IR JO PRODUKTŲ RINKOJE 2009 METAIS

CHANGES IN THE MARKET OF MILK AND DAIRY PRODUCTS IN 2009

Deiva MIKELIONYTĖ
LAEI Produktų rinkotyros skyriaus tyrėja, deivam@laei.lt

Ovidija EIČAITĖ
LAEI Produktų rinkotyros skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja, ovidija@laei.lt

Straipsnyje analizuojamos pieno ir jo produktų gamybos, pardavimo vidaus ir užsienio rinkose, importo tendencijos. Nagrinėjamas pieno supirkimo, didmeninių, eksporto ir mažmeninių kainų kitimas, kainos lyginamos su kitų ES šalių kainomis. Pateikiamos trumpalaikės prognozės. Lietuvos pieno ir jo produktų rinkai didelę įtaką daro pasauliniai pieno produktų paklausa ir kainų pokyčiai, kadangi iš šalies eksportuojama pusė pagamintų pieno produktų. 2009 metais Lietuvoje, kaip ir pasaulinėje pieno produktų rinkoje, iki rudens pieno ir jo produktų kainos mažėjo, o vėliau pradėjo augti. Tačiau vidutinės metinės kainos buvo pastebimai mažesnės nei 2008 metais. Didžiąją metų dalį mažėjusios kainos lėmė ir pieno bei jo produktų gamybos ir pardavimo mažėjimą.

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, vidutinės metinės pieno ir jo produktų kainos turėtų išaugti, tačiau neturėtų viršyti 2009 metų pabaigos kainų. Turėtų stabilizuotis ir pieno bei jo produktų gamybos apimtys.

Raktažodžiai: pienas, pieno produktai, supirkimas, kainos, eksportas, importas, vidaus rinka.

ĮVADAS

Lietuvos pieno ir jo produktų rinka aktuali daugeliui žemės ūkio produkcijos gamintojų ir perdirbėjų. 2009 metais Lietuvoje buvo apie 100 tūkst. karvių laikytojų, pieną supirko ir/ar perdirbo 48 įmonės. Pagamintais pieno produktais mūsų šalis ne tik apsirūpina pati, bet ir apie pusę jų eksportuoja. Lietuva yra viena iš keturių (greta Airijos, Danijos ir Naujosios Zelandijos) labiausiai pienu apsirūpinusių valstybių pasaulyje. Todėl pieno sektoriaus vystymosi tendencijos ir prognozės aktualios ir žemės ir maisto ūkio subjektams, ir šalies ekonomikai.

Tyrimo objektas – pieno ir jo produktų rinka bei jos kitimas 2008–2009 metais.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti naujausius pokyčius pieno ir jo produktų rinkoje, pateikti trumpalaikes vystymosi tendencijų prognozes.

Tyrimo uždaviniai:

- išanalizuoti pieno ir jo produktų gamybos ir pardavimo vidaus bei užsienio rinkose pokyčius;
- išnagrinėti pieno ir jo produktų kainų kitimo tendencijas;
- palyginti pieno ir jo produktų kainas su kitų ES, ypač kaimyninių, šalių kainomis;
- pateikti trumpalaikes pieno ir jo produktų rinkos vystymosi tendencijas.

Atliekant tyrimą, naudoti lyginamosios analizės ir sintezės, indeksų, duomenų palyginimo ir vertinimo, interpretavimo, loginis, grafinio vaizdavimo ir kiti metodai.

TYRIMO REZULTATAI

Pasaulinė pieno produktų rinka turi didelę įtaką Lietuvos pieno sektoriui, kadangi apie pusę pagamintų pieno produktų eksportuojama. Pasaulio rinkose 2009 metais pieno produktų paklausa ir atitinkamai kainos mažėjo iki rudens, o nuo rugsėjo ėmė kilti. Europos šalyse 2009 metų gruodį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų mėnesiu, sviesto kaina padidėjo apie 50 proc., nugriebto pieno miltelių – apie 25 proc., sūrio – 5–10 proc.

Atitinkamai kito ir Lietuvos pieno perdirbimo įmonių eksportuojamos produkcijos kainos, jos per minėtą laikotarpį padidėjo 11 proc. Tačiau vidaus rinkoje kainoms sumažėjus, Lietuvos pieno perdirbimo įmonių parduotų pieno produktų vidutinės kainos nepasikeitė. Augančios eksporto kainos privertė pieno perdirbėjus nuo spalio mėnesio kelti pieno supirkimo kainas, ir 2009 metų gruodį, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, jos buvo jau 16 proc. didesnės. Tačiau tai nesustabdė pieno gamybos ir supirkimo mažėjimo.

Vidaus rinka. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, smuko ir pieno gamyba, ir supirkimas: pieno gamyba – 6,5 proc., natūralaus pieno supirkimas – 7,4 proc., o bazinio riebumo pieno, pablogėjus sudėties rodikliams – 7,6 proc. (1 lentelė).

2009 metais pieno gamybos ir supirkimo kitimo tempai buvo nevienodi. 2009 metų I ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų ketvirčiu, gamyba smuko 1,6 proc., supirkimas – 2,8 proc., o II ketvirtį ir gamyba, ir supirkimas sumažėjo po 16 proc. Tačiau 2009 metų III ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų ketvirčiu, pieno gamyba padidėjo 0,5 proc., o supirkimas sumažėjo 1,3 proc. IV ketvirtį gamyba smuko 16,6 proc., supirkimas – 11,7 proc. 2010 metais superkamo pieno kiekis greičiausiai stabilizuosis.

1 lentelė / Table 1

Pieno gamyba ir supirkimas 2008 ir 2009 metais, tūkst. t [6]
Milk production and purchase in 2008 and 2009, thou t

Rodikliai / Indicators	2008	2009	Pokytis / Change, %
Primelžta pieno / Milk produced	1884	1762	-6,5
Supirkta pieno: / Milk purchased:			
natūralaus / natural	1376,1	1274,8*	-7,4
bazinio** / basic**	1660,8	1535,3	-7,6

* 4,16 % riebalų / milk fat, 3,26 % baltymų / protein.

** 3,4 % riebalų / milk fat, 3,0 % baltymų / protein.

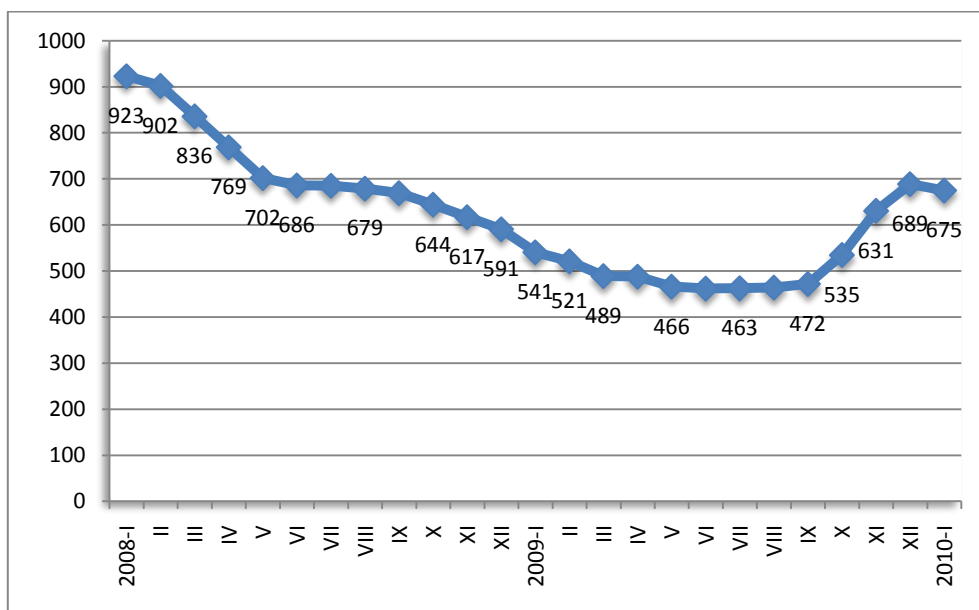
Iš 2009 metais supirkto pieno ES veterinarius reikalavimus atitiko ir be nuoskaitų buvo supirkta 94,8 proc. pieno, 1,5 proc. punkto mažiau nei 2008-aisiais. Kokybiško pieno dalies sumažėjimą lėmė griežtesnė superkamo pieno kontrolė, siekiant pateikti eksporto rinkoms reikalaujamos kokybės pieno produktus.

Iki 2009 metų pabaigos per devynis kvotos metų mėnesius įvykdyta 60,6 proc. bendrosios nacionalinės pardavimo perdirbti kvotos, 7,9 proc. punkto mažiau nei per tą patį 2008–2009 kvotos metų laikotarpį. Tai lėmė ne tik sumažėjęs pieno pardavimas, bet ir 1 proc. padidinta kvota. Kadangi ir 2010 metais nenumatomas pastebimas pieno pardavimo didėjimas, 2009–2010 metų Lietuvos pardavimo perdirbti kvota nebus visiškai įvykdyta.

Žaliavinio pieno importas mažėjo. 2008 metais buvo įvežta 193,6 tūkst. t žaliavinio pieno, o 2009-aisiais – 168,3 tūkst. t, t. y. 13 proc. mažiau. Importo šalys nesikeitė – Latvija ir Estija. Importo mažėjimas 2009 metų atskirais ketvirčiais buvo tolygus, o eksportas per 2009 metų I–III ketvirčius buvo beveik nutrūkęs – išvežta tik 1,1 tūkst. t pieno, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, eksportas sumažėjo dviem trečdaliais. Tačiau IV ketvirtį eksportuota jau 9,3 tūkst. t žaliavinio pieno. Dėl to per 2009 metus, palyginti su 2008-aisiais, žaliavinio pieno eksportuota 2,8 karto daugiau. 99 proc. pieno buvo išvežta į Lenkiją.

Pieno supirkimo kaina mažėjo nuo 2009 metų pradžios iki birželio mėnesio, o didėti pradėjo nuo spalio ir sparčiai augo iki metų pabaigos. 2009 metų gruodį, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, bazinio riebumo pieno kaina buvo didesnė 16,4 proc. (1 pav.).

Panašios pieno supirkimo kainų tendencijos buvo visoje ES, tik Lietuvoje jos pasireiškė keliais mėnesiais vėliau ir išsiskyrė staigiais šuoliais, o kitose šalyse kainos kito tolygiau. Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvoje kainų kritimas 2008 metų I pusmetį buvo vienas didžiausių, kaip ir pakilimas 2009 metų pabaigoje. Pastarasis priminė 2007-uosius, kai ES kainoms kylant, Lietuvoje situacija nesikeitė, o po to kainos šoktelėjo tiek, kad pralenkė net kai kurių ES šalių kainas. 2009 metų lapkričio–gruodžio mėnesiais Lietuvoje natūralaus pieno supirkimo kaina buvo aukštesnė nei Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje. Tačiau vidutinė metinė pieno supirkimo kaina Lietuvoje išliko mažiausia tarp kaimyninių ir ES-25 šalių (2 lentelė).

1 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina 2008 ir 2009 metais, Lt/t [2; 5; 10]
 Figure 1. Purchase price of milk (of basic indicators) in 2008 and 2009, Lt/t

2 lentelė / Table 2

Natūralaus pieno supirkimo kainos Baltijos šalyse, Lenkijoje ir ES-15
 2008 ir 2009 metais, Lt/t [4; 8; 10; 12; 13]

Purchase prices of natural milk in the Baltic States, Poland and EU-15
 in 2008 and 2009, Lt/t

Šalis / Country	2008	2009	Pokytis / Change, %
Lietuva / Lithuania	862	617	-28
Latvija / Latvia	942	635	-33
Estija / Estonia	1025	725	-29
Lenkija / Poland	977	856*	-12
ES-15** / EU-15**	1212	927	-24

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

** 4,2 % riebumo / milk fat, 3,35 % baltymų / protein.

2010 metais vidutinė pieno supirkimo kaina turėtų būti aukštesnė nei 2009-aisiais, tačiau palyginti su 2009 metų pabaiga, greičiausiai šiek tiek pamažės.

Lietuvos pieno perdirbimo įmonės 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, daugiausia sumažino pieno konservų (30 proc.) ir sūrių (17 proc.) gamybą. Nerandant pelningų rinkų realizuoti pieno produktus, pagaminta daug intervencinių produktų – sviesto ir nugriebto pieno miltelių. Jų gamyba per 2009 metus, palyginti su 2008-aisiais, išaugo daugiausia: atitinkamai 33 ir 98 proc. (3 lentelė). Kitų produktų gamybos apimtys mažėjo arba išliko tokios pačios, išskyrus grietinę ir jos mišinius bei varškę.

3 lentelė / Table 3

Pagrindinių pieno produktų gamyba* 2008 ir 2009 metais, tūkst. t [3; 6]
Production of main dairy products in 2008 and 2009, thou t*

Pieno produktai / Dairy products	2008	2009	Pokytis Change, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	105,0	99,5	-5
Rūgpienis, kefyras / Curdled milk, kefir	35,9	34,8	-3
Jogurtas / Yoghurt	15,3	14,4	-6
Grietinė ir jos mišiniai / Sour cream and mixtures thereof	27,9	28,6	3
Varškė / Curd	23,3	23,5	1
Nugriebto pieno milteliai / Skimmed milk powder	9,9	19,6	98
Sviestas / Butter	9,0	12,0	33
Sūriai / Cheese	89,5	74,7	-17
Valgomieji ledai** / Ice cream**	25,1	21,1	-16
Pieno konservai / Canned milk	29,8	21,0	-30

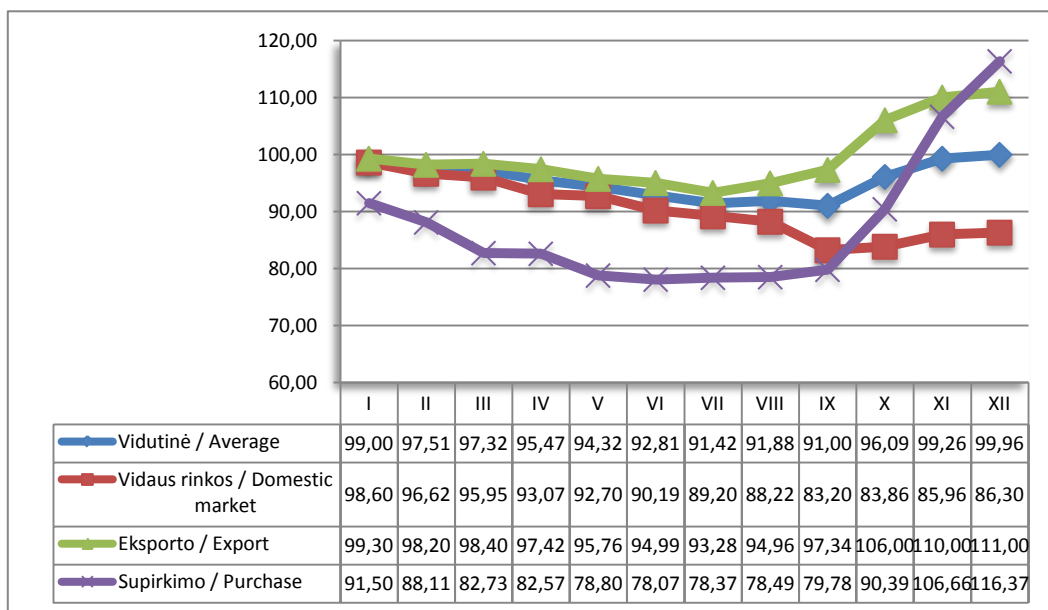
* Pagrindinių pramonės įmonių duomenys / Data of major milk enterprises.

** Mln. l / Mill. l.

2009 metais Lietuvos įmonių pagamintų pieno ir jo produktų vidaus rinkoje parduota už 1082,5 mln. Lt, arba 9,1 proc. mažiau nei 2008 metais. Importas sumažėjo 31 proc. Iš viso 2009 metais pieno ir jo produktų parduota 14,6 proc. mažiau nei 2008-aisiais. Lietuvos pieno perdirbimo įmonės natūrinė išraiška labiausiai sumažino valgomųjų ledų (33 proc.), grietinės ir augalinių riebalų mišinių (25 proc.) bei geriamojo pieno (21 proc.) pardavimą. Dėl intervencinių pirkimų labiausiai išaugo sviesto (78 proc.) ir nugriebto pieno miltelių (12,6 karto) pardavimas.

2009 metų sausį–liepą pieno produktų didmeninės kainos mažėjo, tačiau lėčiau nei supirkimo. Nuo liepos mėnesio ėmė didėti eksportuojamų pieno produktų didmeninės kainos, o nuo spalio – ir kainos Lietuvos rinkoje. 2009 metų gruodį, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, pieno produktų didmeninės kainos Lietuvos rinkoje buvo sumažėjusios 14 proc., eksporto – išaugusios 11 proc., o vidutinės išliko tokios pačios. Pieno supirkimo kaina 2009 metų gruodį buvo pasiekusi maždaug 2008 metų liepos mėnesio lygį (2 pav.).

Lietuvos rinkoje 2009 metų gruodį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų mėnesiu, labiausiai sumažėjo pasterizuoto 2,5 proc. riebumo pieno (25 proc.) ir jogurto bei fermentinio sūrio (po 20 proc.) kainos (4 lentelė).

2 pav. Pieno pramonės įmonių parduotos produkcijos ir pieno supirkimo kainų pokyčiai 2009 metais (2008-12=100 proc.)

Figure 2. Changes in producer prices of dairy products and milk purchase price in 2009 (December 2008 = 100%)

4 lentelė / Table 4

Vidaus rinkoje parduotų pieno produktų didmeninės kainos 2008 ir 2009 metų gruodžio mėnesį, Lt/t [10]
Wholesale prices of dairy products sold on the domestic market in December 2008 and 2009, Lt/t

Pieno produktai / Dairy products	2008	2009	Pokytis Change, %
Natūralus ne mažesnio kaip 3,5 proc. riebumo pienas, 1 l pakuotėse <i>Natural milk, ≥ 3,5% milk fat, 1 l packs</i>	1670	1476	-11
Pasterizuotas 2,5 proc. riebumo pienas, 1 l pakuotėse <i>Pasteurised milk, 2,5% milk fat, 1 l packs</i>	1427	1068	-25
Grietinė, 30 proc. riebumo, 450 g indeliuose <i>Sour cream, 30 % milk fat, 450 g packs</i>	5300	4500	-15
Jogurtas su priedais, 450 g indeliuose <i>Yoghurt with additives, 450 g packs</i>	5710	4570	-20
Liesa varškė, išfasuota po 200 g <i>Low fat curd, 200 g packs</i>	6340	5290	-17
Varškės sūris, 22 proc. riebumo <i>Cottage cheese, 22% milk fat</i>	12210	10060	-18
Sviestas, 82 proc. riebumo, išfasuotas po 200 g <i>Butter, 82 % milk fat, 200 g packs</i>	12580	11660	-7
„Tilsit“ sūris, išfasuotas / Cheese Tilsit, packed	13630	10900	-20
Kietieji ilgai nokstantys sūriai, išfasuoti <i>Hard long ripped cheese, packed</i>	21560	18720	-13

2010 metais pieno produktų didmeninės kainos, palyginti su 2009 metų pabaigos kainomis, neturėtų pastebimai augti, kadangi vis dar bus juntamas krizės poveikis, o Azijos kylančių rinkų įtaka nebus tokia didelė, kad amortizuotų likusio pasaulio tendencijas. Tačiau tikėtina, kad intervencinių produktų lyginamasis svoris pieno produktų pardavimo struktūroje turėtų sumažėti.

Lietuvos pieno perdirbimo įmonės didina savo produkcijos konkurencingumą, mažindamos gaminių kainas. Ilgą laiką lietuviški pieno produktai, palyginti su kitų Baltijos valstybių ir Lenkijos produkcija, buvo vieni iš brangesnių. O 2009 metų gruodį Lietuvos perdirbėjai, palyginti su kaimyninių šalių pieno perdirbėjais, ir sviestą, ir nugriebto pieno miltelius pardavė pigiausiai. Tik sūrio kaina buvo gana aukšta (5 lentelė).

5 lentelė / Table 5

Kai kurių pieno produktų didmeninės kainos Baltijos valstybėse ir Lenkijoje
2009 metų gruodžio mėnesį, Lt/t [1; 3]

Wholesale prices of selected dairy products in the Baltic States and Poland in December 2009, Lt/t

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	Lietuva <i>Lithuania</i>	Latvija <i>Latvia</i>	Estija <i>Estonia</i>	Lenkija <i>Poland</i>
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82% milk fat</i>	9323	10300	11333	11160
Nugriebto pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	6582	6930	7655	6697
„Tilsit“ sūris <i>Cheese Tilsit</i>	10703	9827	11423*	9998*

* Edamo sūris / *Cheese Edam*.

Mažmeninės pieno produktų kainos Lietuvos rinkoje 2009 metais taip pat mažėjo, tačiau lėčiau nei didmeninės. Palyginti su 2008 metais, padidėjo tik pieno riebalų ir jogurto mažmeninės kainos, nors šių produktų didmeninės kainos dar nepasiekė 2008 metų lygio. Labiausiai sumažėjo liesos varškės (23 proc.) ir geriamojo pieno (17 proc.) mažmeninės kainos.

Palyginti su kitų Baltijos šalių sostinėmis, Vilniuje 2009 metų gruodį, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, pieno produktų mažmeninės kainos buvo vienos mažiausių (6 lentelė). Tik Varšuvoje jos buvo pastebimai mažesnės. Tam įtakos turėjo ir Lenkijoje maisto produktams taikomas mažesnis PVM.

Mažmeninių pieno produktų kainų kitimo tendencijos 2010 metais neturėtų skirtis nuo didmeninių, t. y. jos neturėtų daug didėti, palyginti su 2009 metų pabaigos kainomis.

Užsienio prekyba pieno produktais. 2008 metais prasidėjęs pieno ir jo produktų eksporto mažėjimas, nutraukęs penkerius metus trukusį augimą, išliko ir 2009 metais. Eksporto mažėjimui didžiausios įtakos turėjo pieno produktų paklausos ir kainų mažėjimas pasaulio rinkose. 2009 metais pieno ir jo produktų eksportuota už 1155,4 mln. Lt, arba 14 proc. mažiau nei 2008-aisiais. Pieno ir jo produktų užsienio prekybos balansas 2009 metais buvo teigiamas: eksportas viršijo importą 4,2 karto. Neskaitant žaliavinio pieno eksporto ir importo, pieno produktų eksportas lenkė importą 7,4 karto.

2009 metais daugumos pieno produktų eksportas mažėjo ir tik kelių – didėjo. Labiausiai išaugo nenugriebto pieno miltelių eksportas – 32 proc., o labiausiai sumažėjo kazeino – 61 proc., sutirštinto pieno be cukraus – 26 proc., pieno cukraus – 25 proc. bei sviesto ir kitų pieno riebalų – 24 proc. (7 lentelė). Svarbiausių eksportuojamų pieno produktų – sūrių ir varškės – eksportas sumažėjo 17 proc., tačiau natūrine išraiška padidėjo 1 proc. Nekoncentruoto pieno ir grietinėlės, lieso pieno miltelių bei

fermentuoto arba rauginto pieno ir grietinėlės eksportas natūrine išraiška taip pat didėjo, o vertine dėl sumažėjusių kainų – mažėjo. Ir natūrine, ir vertine išraiška išaugo nugriebto pieno miltelių (atitinkamai 32 ir 60 proc.), jogurto (3 ir 9 proc.) ir ledų eksportas (9 ir 13 proc.).

6 lentelė / Table 6

Kai kurių pieno produktų mažmeninės kainos Baltijos valstybių ir Lenkijos sostinėse
2008 ir 2009 metų gruodžio mėnesį, Lt/t [7]
*Retail prices of selected dairy products in the capital cities of the Baltic States and Poland
in December 2008 and 2009, Lt/t*

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	Vilnius			Ryga		Talinas		Varšuva	
	2008-12-09	2009-12-04	pokytis / change, %	2009-12-04	2009, palyginti su 2008, palyginti su Vilnius, %	2009-12-04	2009, palyginti su 2008, palyginti su Vilnius, %	2009-12-04	2009, palyginti su 2008, palyginti su Vilnius, %
Pienas, 3,5 proc. riebumo <i>Milk, 3,5% milk fat</i>	2670	2223	-17	2524	114	2689	121	1845	83
Sviestas, 82,5 proc. riebumo / <i>Butter,</i> <i>82,5% milk fat</i>	18900	18850	0	19900	106	21400	114	16250	86
Edamo/Goudos tipo fermentinis sūris <i>Fermented cheese</i> <i>Edam/Gouda</i>	19870	19980	1	20390	102	19550	98	12190	61

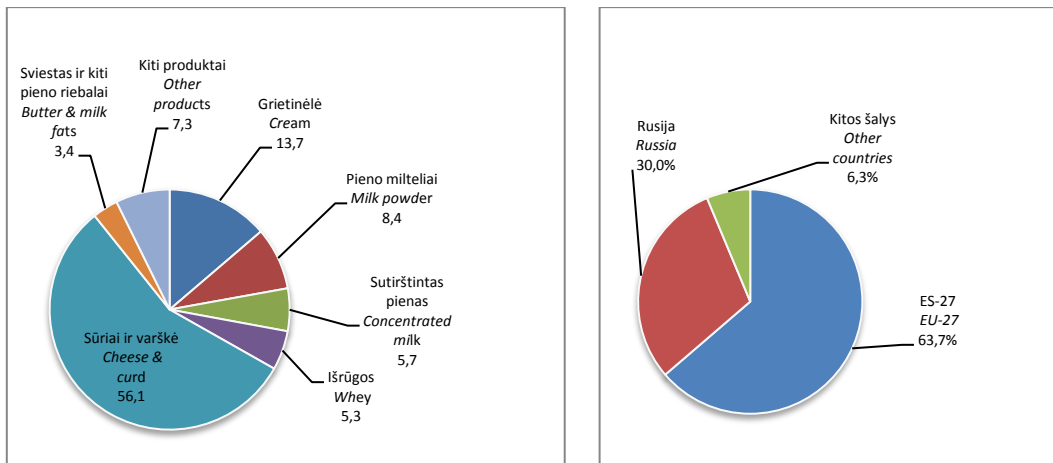
Prognozuojama, kad atsigauant ir stiprėjant pieno produktų rinkai ES ir pasaulyje, 2010 metais Lietuvos pieno produktų eksporto mažėjimo tempai turėtų sulėtėti.

Geografinėje pieno produktų eksporto struktūroje, kaip ir anksčiau, tebevyrauja ES šalys ir Rusija (4 pav.). 2009 metais į ES šalis eksportuota 63,7 proc. pieno ir jo produktų, į Rusiją – 30,0 proc. Palyginti su 2008 metais, eksportas į ES šalis padidėjo 4 proc. punktais, o į Rusiją – sumažėjo 4,1 proc. punkto. Tam įtakos turėjo Rusijos veterinarijos tarnybos įvairios trukmės draudimai kai kurioms Lietuvos pieno perdirbimo įmonėms įvežti savo produktus į Rusijos rinką neva dėl šios šalies kokybės reikalavimų neatitikimo.

2009 metų pradžioje Europos Komisija buvo atnaujinusi eksporto subsidijų už visus į trečiąsias šalis eksportuojamus pieno produktus mokėjimą, tačiau, pasikeitus situacijai pasaulinėje pieno produktų rinkoje, lapkričio 19 d. šios subsidijos buvo panaikintos. 2009 metais Lietuvos pieno perdirbimo įmonės gavo 17,46 mln. Lt eksporto subsidijų.

Pieno produktų eksportas 2008 ir 2009 metais, mln. Lt [17]
Exports of dairy products in 2008 and 2009, mill. Lt

KN kodas CN code	Pieno produktai / Products	2008	2009	2009, palyginti su 2008, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, not concentrated</i>	180,5	177,4	-2
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, concentrated</i>	189,1	164,2	-13
040210	Lieso pieno milteliai / <i>Skimmed milk Po</i>	83,0	66,5	-20
040221	Nenugriebto pieno milteliai / <i>Whole milk Po</i>	23,2	30,7	+32
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Milk, condensed without sugar</i>	34,4	25,5	-26
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi / <i>Milk, condensed with sugar</i>	47,5	40,8	-14
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk and cream</i>	15,7	15,2	-3
040310	Jogurtas / <i>Yoghurt</i>	2,2	2,3	+3
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	63,7	61,1	-4
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	52,3	39,8	-24
0406	Sūriai ir varškė / <i>Cheese & curd</i>	782,8	647,8	-17
2105	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	31,5	34,4	+9
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	9,0	3,5	-61
170211-170219	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	16,0	12,0	-25
Iš viso / Total		1340,6	1155,4	-14

3 pav. Pieno produktų eksporto struktūra 2009 metais [17]
Figure 3. Structures of dairy products export in 2009

Eksportuojamų pieno produktų struktūra 2009 metais keitėsi nežymiai. Didžiausią dalį, kaip ir anksčiau, užėmė sūriai ir varškė (56,1 proc. visų eksporto pajamų) (3 pav.). Palyginti su 2008 metais, šių produktų lyginamasis svoris sumažėjo 2,3 proc. punkto. Grietinėlės lyginamasis svoris padidėjo 1,1 proc. punkto, pieno miltelių ir išrūgų – atitinkamai po 0,5 proc. punkto. Kitų pieno produktų lyginamasis svoris mažėjo: sviesto ir kitų pieno riebalų – 0,5 proc. punkto, sutirštinto pieno – 0,4 proc. punkto. Prognozuojama, kad 2010 metais svarbiausi šalies eksportuojami produktai – sūriai – turėtų atgauti savo turėtas pozicijas.

2009 metais iš ES šalių daugiausia pieno produktų eksportuota į Italiją – 28,7 proc. visų į ES šalis išvežtų produktų, į Vokietiją – 18,3 proc., į Lenkiją – 15,5 proc., į Latviją – 11,8 proc., į Nyderlandus – 8,8 proc. pieno produktų. Daugiausia į Italiją ir Latviją išvežta sūrių, į Lenkiją ir Nyderlandus – išrūgų ir sūrių, į Vokietiją – ledų.

2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo visų eksportuotų pieno produktų vidutinės kainos (8 lentelė), labiausiai – pieno cukraus (44 proc.), kazeino (39 proc.), lieso pieno miltelių (28 proc.) ir nenugriebto pieno miltelių (27 proc.). Svarbiausio eksporto produkto – riebių sūrių – kainos sumažėjo 17 proc.

8 lentelė / Table 8

Vidutinės eksportuotų pieno produktų kainos 2008 ir 2009 metais, Lt/t [17]
Average prices of dairy products exported in 2008 and 2009, Lt/t

KN kodas CN code	Pieno produktai / Dairy products	2008	2009	2009, palyginti su 2008, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, not concentrated</i>	3501	2835	-19
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, concentrated</i>	6026	4954	-18
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	7731	5544	-28
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	8662	6283	-27
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Milk, condensed without sugar</i>	3483	3409	-2
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi / <i>Milk, condensed with sugar</i>	5512	5344	-3
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk and cream</i>	3915	3414	-13
040310	Jogurtas / <i>Yoghurt</i>	4145	3891	-6
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	1463	1110	-24
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	9020	7521	-17
0406	Sūriai ir varškė / <i>Cheese & curd</i>	11694	9422	-19
040610	Varškės sūris ir varškė / <i>Cottage cheese & curd</i>	10318	8107	-21
040690	Riebūs sūriai / <i>Fat cheese</i>	12559	10423	-17
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	6619	6482	-2
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	24777	15179	-39
170211-170219	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	1843	1038	-44

2009 metais pieno ir jo produktų importuota už 276,5 mln. Lt. 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, importas padidėjo 33,5 proc., o 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo 32 proc. Tokia situacija susidarė dėl to, kad importuojama daugiau aukštesnės pridėtinės vertės produktų (sūrių, jogurto, ledu), kurių sunkmečiu gyventojai atsisako pirmiausia.

Kaip ir anksčiau, 2009 metais daugiausia įvežta žaliavinio pieno, kuris sudarė 37,9 proc. viso pieno ir jo produktų importo. Mažai keitėsi ir likusi importo struktūra. Fermentuoti ir rauginti pieno produktai sudarė 14,3 proc. (sumažėjo 0,3 proc. punkto), sūriai ir varškė – 16,5 proc. (padidėjo 0,2 proc. punkto), ledai – 6,5 proc. (padidėjo 1,3 proc. punkto) importo. 99,8 proc. pieno ir jo produktų įvežta iš ES šalių: 49,4 proc. – iš Latvijos, 27,2 proc. – iš Lenkijos, 12,2 proc. – iš Estijos. Likusi dalis pieno ir jo produktų importuota iš Rusijos, Ukrainos ir labai nežymi dalis – iš Kazachstano.

IŠVADOS

Pasaulyje pieno produktų paklausa ir kainos nuo 2009 metų vasaros pabaigos pakeitė kryptį: iki tol mažėjusios, ėmė augti. Tai turėjo įtakos iš Lietuvos eksportuojamų gaminių kainoms – jos pastebimai pakilo. Padidėjusi žaliavinio pieno paklausa smarkiai pakėlė ir supirkimo kainas. Ir supirkimo, ir eksportuojamų gaminių kainos 2009 metų gruodį buvo daugiau nei 10 proc. aukštesnės nei tą patį 2008-ųjų mėnesį, nors vidutinės metinės 2009 metų kainos išliko žemesnės (2–44 proc.). Pieno produktų didmeninės ir mažmeninės kainos Lietuvos rinkoje nuo 2009 metų spalio taip pat ėmė didėti, tačiau daug lėčiau nei eksporto ar supirkimo ir metų pabaigoje dar nepasiekė 2008 metų pabaigos lygio.

2009 metų pabaigoje Lietuvoje padidėjusi pieno supirkimo kaina aplenkė ne tik Latvijos, bet ir Estijos bei Lenkijos kainas. Didindami savo produkcijos konkurencingumą, Lietuvos gamintojai, palyginti su kaimyninių šalių gamintojais, tuo metu pieno produktus pardavė žemesnėmis didmeninėmis kainomis, nors iki tol jos buvo vidutinės. Mažmeninės kainos Vilniuje išliko žemesnės nei Rygoje ar Taline, bet pastebimai didesnės nei Varšuvoje.

Dėl sumažėjusios pasaulinės pieno produktų paklausos, smukusių pieno supirkimo kainų ir gyventojų pajamų 2009 metais mažėjo pieno gamyba, supirkimas, pieno produktų pardavimas vietinėje rinkoje, importas ir eksportas, pakito pieno produktų gamybos struktūra: pastebimai išaugo intervencinių produktų gamyba, o kitų sumažėjo ar liko stabili.

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, turėtų padidėti vidutinės metinės ir pieno supirkimo, ir pieno produktų kainos. Tačiau pieno gamyba ir supirkimas greičiausiai nesikeis arba nežymiai padidės. Atsigavus eksportui, turėtų mažėti intervencinių, o išaugti kitų (ypač sūrio) produktų gamyba ir pardavimas.

Literatūra

1. *AgroRINKA Nr. 1(128)*. Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, 2010. ISSN 1648-987X.
2. *Dėl 1997 11 03 įsakymo Nr. 637 papildymo ir žalio pieno kiekio perskaičiavimo pagal bazinius sudėties rodiklius (riebumą ir baltymingumą) metodikos patvirtinimo*. – Lietuvos Respublikos Seimas [interaktyvus], Teisės aktai [žiūrėta 2009 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=49992&p_query=&p_tr2=>.
3. *Gaminių gamyba 2010 01 01*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009. ISSN 1648-5777.
4. *International Milk Price Reviews* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.milkprices.nl/>.
5. *Ketvirtiniai žemės ūkio produktų supirkimo duomenys*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>.

6. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2009 m. gruodis*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2010. ISSN 1392-2874.
7. *Maisto produktų mažmeninės kainos Europos valstybių sostinėse*. Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, ŽŪMPRIS [interaktyvus], statistinė informacija [žiūrėta 2009 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris/?id=7030>>
8. *Milk purchase, average purchase price and purchased quality*. Latvijas statistika [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=LL0530a&ti=LL053%2E+MILK+PURCHASE%2C+AVRAGE+PURCHASE+PRICE+AND+PURCHASED+QUALITY+&path=../DATABASEEN/lauks/Short%20term%20statistical%20data/03Livestock/&lang=1>>
9. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2009-2018* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/5109021E.PDF>>
10. *Pieno sektorius/Vidaus rinka*. Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, ŽŪMPRIS [interaktyvus], statistinė informacija [žiūrėta 2009 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris/?id=79>>
11. *Pieno sektorius/Užsienio rinka*. Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, ŽŪMPRIS [interaktyvus], statistinė informacija [žiūrėta 2009 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris/?id=80>>
12. *Prices of agricultural products*. Główny Urząd Statystyczny [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.pl/gus/45_1335_ENG_HTML.htm>.
13. *Purchase of milk (months)*. Eesti statistika [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://pub.stat.ee/px-web.2001/temp/AG18201011422679.xls>>.
14. *Užsienio prekybos administravimas/Statistika*. Vilnius: Nacionalinė mokėjimo agentūra [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nma.lt/index.php?446010712>>.
15. *Wholesale prices of cheeses, skimmed milk powders, butter*. CLAL [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.clal.it/en/index.php?type=section§ion=confronto_formaggi&check=1>.
16. *Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2008-04-01–2008-09-01*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV. 2008. ISSN 1648-5009.
17. *ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė*.

Summary

The article deals with the trends of production of milk and dairy products, sales on the domestic and foreign markets, and import. The changes in milk purchase price, wholesale, export and retail prices of dairy products as well as the price comparison with the corresponding prices in other EU countries are presented.

Since half of dairy products are exported, the changes in the world demand for dairy products and prices have a large impact on the Lithuanian market of milk and dairy products. In Lithuania, like in the world market of dairy products, until the autumn 2009 the prices of milk and dairy products were declining but later started to grow. However, the average yearly prices were noticeably lower than in 2008. For the larger part of the year declining prices caused the decrease of production and sales of milk and dairy products.

In 2010, as compared to 2009, the average yearly prices of milk and dairy products are expected to be growing, but not exceeding the 2009 year-end prices. The production amounts of milk and dairy products are expected to be stabilised as well.

Keywords: *milk, dairy products, purchase, prices, export, import, domestic market.*